

PLATO'S EU

Filozofsko učenje
primijenjeno na online
okruženja unutar EU

Nacrt i primjer
za PRP2 radionicu:

“Jesmo li mi
moralna
biti?” Zašto
ne bismo trebali
biti
moralni?

Co-funded by
the European Union

Version	Date	Comments
1	4.2.2023.	<i>Prvi nacrt radionice razvijen za PRP2, ponuđen partnerstvu na reviziju.</i>
2		
3		
4		
Document title:	<i>“Jesmo li mi moralna bića? Zašto bismo trebali biti moralni?”</i>	
Date of issue:	1.3.2023.	
Author(s):	<i>Daniela Kováčová</i>	
E-mail address:	Daniela.Kovaco@umb.sk	
Contributors to document:	<i>PLATO'S EU partnership</i>	

Quality reviewer (if any)	<i>n/a</i>
Number of pages:	
Confidentiality status:	<i>For internal use of project partnership only</i>

SADRŽAJ

“Jesmo li mi moralna bića? Zašto bismo trebali biti moralni?”	5
1. UVOD U TEMU	5
2. PRESJEK LEKCIJE	6
3. RAZRADA LEKCIJE – AKTIVNOSTI RADIONICE	7
3.1. Moral	7
3.2. Moral kao povijesno i kulturno uvjetovan fenomen - primjer ropstva	8
3.3. Moralna intuicija	9
3.4. Društvo bez morala 1. - Homo homini lupus	10
Slučaj 1: Uplakana djevojka	10
3.5. Društvo bez morala 2. - Homo homini lupus	10
Slučaj 2: Tko me vidi, tko me čuje i tko će mi pomoći?	10
3.6. Zemlja bez pravila	11
4. RASPRAVA	11
5. DODATNI IZVORI	12
6. ANNEX	12

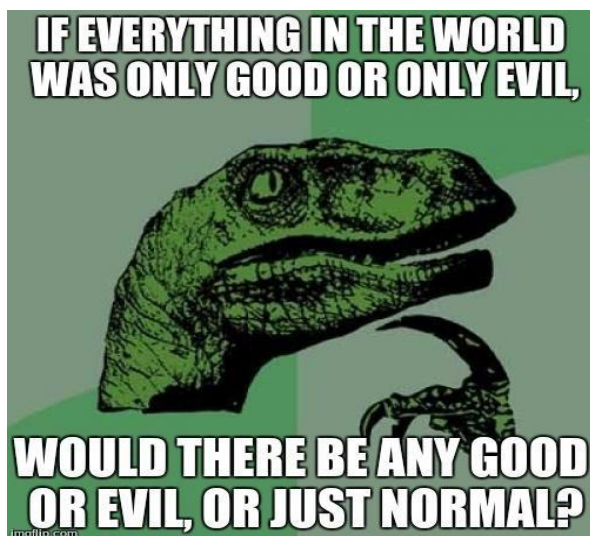
0. DRAFT OF WORKSHOPS

“Jesmo li mi moralna bića? Zašto bismo trebali biti moralni?”

1. UVOD U TEMU

Ova radionica fokusirana je na problem i pitanja morala. Konkretnije, bavit ćemo se pitanjima kao što su: "Što je moral i koji je njegov izvor? Kako postajemo moralna bića? Je li moral važan za društvo, ili drugim riječima, koje su funkcije morala?" Najprije ćemo naučiti kako možemo razmišljati o izvorima morala i kako je razvoj kognitivne znanosti intervenirao u ovo pitanje. U drugom koraku pokušat ćemo konkretnim primjerima moralnih dilema ili problema ilustrirati važnost morala kako bismo prikazali društvenu i intersubjektivnu prirodu morala. U trećem koraku usredotočit ćemo se na promišljanje značenja morala iz društvene perspektive. Je li moral ključni regulator naših društvenih odnosa? Možemo li kao društvo postojati bez morala? Četvrto, ova će lekcija uključivati raspravu o mogućnosti moralnog razvoja za pojedinca i zajednicu.

Uloga nastavnika je moderirati raspravu i dati povratnu informaciju. Predviđeno trajanje radionice je 120 minuta.

2. PRESJEK LEKCIJE

Aktivnosti učenja u ovoj lekciji osmišljene su tako da pokriju osnovna pitanja moralne filozofije kao specifične filozofske poddiscipline koja istražuje moral. Pitanje "Jesmo li moralna bića?", nagoviješteno u naslovu, ima za cilj navesti učenike na problematiziranje naizgled očitih stvari. Lekcija će započeti pregledom različitih pristupa definiranju morala i sugeriranjem implikacija koje različiti pristupi nose (deontološki i konsekvencijalistički pristupi) kroz konkretne primjere moralnih dilema i moralnih problema. Zatim ćemo se usredotočiti na nedavna istraživanja u kognitivnoj znanosti i socijalnoj psihologiji (Daniel Kahneman, Hugo Mercier i Dan Sperber, Patricia Churchland, Joshua Green) koja sugeriraju da su naše moralne prosudbe post hoc racionalizacije, a ne proizvod primarnog racionalnog zaključivanja. Također ćemo se usredotočiti na odnos i relevantnost morala prema pravnim i društvenim sustavima kao temeljnim okvirima za naše funkcioniranje kao društvene cjeline razmatrajući društvo bez morala. Kako bi to društvo funkcioniralo i bi li uopće funkcioniralo u smislu zajednice kao sustava koji se temelji na suradnji njezinih članova?

Budući da je radionica sastavljena od niza aktivnosti, potrebno je nekoliko materijala i alata za dovršetak svih njih. Ako imate problema s osiguravanjem sve potrebne opreme, lako možete improvizirati (npr. koristiti prijenosno računalo umjesto pametnog telefona itd.)

Materijali koji bi trebali biti dostupni: nekoliko listova bijelog papira (A3 ili A4), olovke, pametni telefoni ili računala, resursi o odabranim temama (vidi odjeljak 3.2. u nastavku), projektor i projekcijsko platno.

Ishodi učenja koji će se postići kroz radionicu:

- *Učenici stječu bolje razumijevanje pojmova morala i različitih moralnih sustava;*
- *učenici stječu svijest o važnosti morala u suvremenom svijetu;*
- *učenici stječu svijest o važnosti morala za društva i naša prava;*
- *student stječe uvid u promjene koje kognitivne znanosti i socijalna psihologija donose u području moralne filozofije;*
- *učenici postaju svjesni odgovornosti koju imamo kao moralna bića.*

3. RAZRADA LEKCIJE – AKTIVNOSTI RADIONICE

Lekcija se sastoji od šest aktivnosti učenja koje su međusobno povezane. Svaka od njih opisana je u posebnom pododjeljku.

3.1. Moral

Moral se obično definira kao promjenjiv, povijesno i kulturno uvjetovan skup vrijednosnih sudova, običaja, ideala, uvjerenja, pravila, institucija i normi koji vode ljude u njihovim praktičnim moralnim postupcima. Dakle, možemo reći da je moral, kao jedna od osnovnih integrirajućih snaga društva, ujedno i jedan od regulatora društvenog djelovanja. Moral kao normativni sustav počiva na unutarnjoj sankciji koja se javlja nakon prijelaza određenih granica (osjećaj krivnje, srama i sl.) i čini društveni identitet pojedinca. Poštivanje moralnih normi zahtijeva se od svih članova zajednice. Moralne norme povezane su s idejama o dobru i zlu. Međutim, izraz 'moralan' sam po sebi ne znači 'moralno dobar'. Ovaj izraz koristimo za označavanje pojava koje su dio moralne sfere.

Započnite ovu aktivnost učenja dijeljenjem učenika u grupe od tri do pet učenika. Zatim zamolite učenike da stvore model situacije kako bi ilustrirali dobru (ispravnu) i lošu (pogrešnu) odluku u pokušaju rješavanja simuliranog problema. Nakon što su učenici predstavili svoja rješenja međusobnih problemskih situacija, pozovite ih na završnu raspravu kako bi identificirali sličnosti između točnih i netočnih odluka.

Na kraju ove aktivnosti, postavite učenicima sljedeća pitanja za raspravu:

1. Možemo li reći da su moralno dobra djela ona djela koja povećavaju razinu suradnje u zajednici?
2. Može li nam evolucijska teorija pomoći da razmišljamo o moralu? Zašto da, zašto ne?
3. Može li nam religija pomoći u razmatranju morala? Zašto da, zašto ne?
4. Po vašem mišljenju, je li važnije uzeti u obzir namjeru ili posljedicu nekog postupka kada se razmišlja o moralu?
5. Gdje se učimo moralu ili kako postajemo moralna bića? Kakvu ulogu u tome imaju obitelj i škola?

3.2. Moral kao povijesno i kulturno uvjetovan fenomen - primjer ropstva

Danas uglavnom sve oblike ropstva smatramo moralno neprihvatljivim. Međutim, to nije uvijek bio slučaj. Razmišljanje o moralnom razvoju kroz ovaj primjer može nam stoga pomoći da bolje razumijemo što znači da je moral povijesno i kulturno uvjetovan fenomen.

Na početku ove aktivnosti podijelite učenike u četiri skupine. Prva grupa će imati zadatak pronaći informacije i izraditi mentalnu mapu na temu "Što je ropstvo?" Druga skupina će se usredotočiti na razmišljanje o stavovima prema ropstvu i njegovim oblicima od antike do Abolicionističkog pokreta (kasno 18. stoljeće). Treća skupina će se usredotočiti na analizu abolicionističkog pokreta i njihovih argumenata koji su na kraju doveli do ukidanja ropstva. Četvrta skupina usredotočit će se na suvremene moralne stavove o temi ropstva i na argumente kojima se danas osvrćemo kada ga odbacujemo. Učenici će zatim pokušati postaviti pitanje ropstva jednom kao moralni problem, a jednom kao moralnu dilemu.

Za ovu temu možemo koristiti pojmove kao što su ljudsko dostojanstvo, dostojanstvo ljudske osobe, ljudska prava, jednakost.

Nakon što učenici predstave svoje umne mape, postavite im sljedeća pitanja za raspravu:

1. Možete li se sjetiti drugih primjera koji pokazuju moralnu promjenu ili promjenu moralnog vrednovanja u našoj povijesti?
2. Što bismo mogli smatrati okidačem ili instrumentom takve promjene? Je li u tom pogledu važno dobro moralno rasuđivanje?

3.3. Moralna intuicija

Suvremena istraživanja u području kognitivne znanosti i socijalne psihologije također interveniraju u istraživanje morala iz perspektive moralne filozofije. Kako zapravo dolazimo do moralnih prosudbi i moralnih procjena? I kako je moguće da ne postupamo uvijek moralno ispravno iako znamo što je moralno ispravno?

Za ovu aktivnost koristit ćemo radove J. Haidta, H. Merciera i S. Sperbera. Pomoći će nam njihove koncepcije moralne intuicije, racionalizacije, intelektualističkog i interakcionističkog razuma i moralne argumentacije. Prema tim autorima, pojednostavljeno rečeno, naše moralno razmišljanje je rezultat moralnih intuicija (potaknutih moralnim emocijama). Tek nakon toga naš razum dolazi do post-racionalizacije ishoda našeg moralnog vrednovanja. Naš razum, međutim, može smisliti različite oblike racionalizacije, od uvjerljivijih do opskurnijih. Naš interakcionistički razum dolazi sa svojim argumentima i opravdanjima koje mi procjenjujemo. Osim toga, procjenjujemo argumente i opravdanja drugih. Bolji argumenti nas prije uvjere. Ovako možemo objasniti moralnu promjenu o kojoj smo također raspravljali u prethodnoj aktivnosti.

Kao primjer razloga koji daje opravdanje našim moralnim procjenama, možemo pitati učenike: Je li loše jesti našeg kućnog ljubimca? Je li pogrešno imati seks s bratom ili sestrom? Je li ispravno obmanjivati nekoga na internetu? Zašto da ili zašto ne?

Nakon što grupe završe s raspravom, postavite im sljedeće pitanje:

Je li važno raspravljati o moralnim pitanjima u javnosti ili je odgovore na njih vjerojatnije pronaći u samotnom razmišljanju? Zašto da, zašto ne?

3.4. Društvo bez morala 1. - Homo homini lupus

Dajte učenicima sljedeći slučaj da pročitaju i zatim s njima raspravite pitanja.

Slučaj 1: Uplakana djevojka

Zamislite da hodate kući iz škole ili s posla. Prilično ste umorni i veselite se toploj večeri koja vas čeka na stolu. Još morate prijeći most i zatim nekoliko metara hodati i kod kuće ste. Već ste na mostu i jasno čujete plač mlade žene. Odlučite ići dalje, misleći da je vjerojatno vjetar. Međutim, ponovno čujete plač i to znatno glasnije. Očito je da osoba koja ovako plače prolazi kroz nešto teško. Na trenutak se pitate trebate li otići i zagrliti uplakanu osobu ili pozvati policiju. Međutim, odlučite ne učiniti ništa u vezi s tim i brzo požurite kući. Ujutro na vijestima čujete da je mlada žena počinila samoubojstvo na mostu kojim ste jučer hodali.

Pitanja:

1. Biste li se u takvom slučaju osjećali moralnim suučesnicima? Zašto da, zašto ne?
2. Što biste smatrali moralno ispravnim učiniti u toj situaciji?

3.5. Društvo bez morala 2. - Homo homini lupus

Dajte učenicima sljedeći slučaj da pročitaju i zatim s njima raspravite pitanja.

Slučaj 2: Tko me vidi, tko me čuje i tko će mi pomoći?

Izlazite iz bara i hodate osvijetljenom ulicom. Kao što možete očekivati, prepuno je ljudi. Skrenete u sporednu ulicu, također dobro osvijetljenu, u kojoj se nalazi bankomat. Čim se okrenete primijetite da vam prilazi nepoznata osoba. Stalno vam se približava i počinjete osjećati nelagodu u vezi s njom. Ne stanete na bankomatu, nego brzo hodate do glavne ulice. Progonitelj također ubrzava korak i približava vam se. Usput sretnete ljude, pokušavate od njih pronaći pomoć, ali svi se izmiču ili se prave da vas ne čuju.

Pitanja:

1. Smatrate li postupke prolaznika moralno ispravnima? Zašto da, zašto ne?
2. Što ih je uopće moglo motivirati da djeluju?
3. Koje biste postupke smatrali moralno prihvatljivima u ovoj situaciji?

3.6. Zemlja bez pravila

Sljedeća aktivnost ima za cilj sažeti dosadašnje znanje. Thomas Hobbes u Levijatenu opisuje prirodno stanje čovjeka kao "homo homini lupus". Izazovite učenike da rade zajedno kako bi stvorili umnu mapu društva u kojem bi moral bio potpuno odsutan. Na temelju ovog opisa pokušajte formulirati funkcije koje moral obavlja u društvu.

4. RASPRAVA

Sljedeća pitanja mogu se koristiti za proširenje tema koje su istražene tijekom radionice:

- *Možemo li biti ljudska bića bez moralne dimenzije?*
- *Postoji li nešto što općenito smatramo moralno neprihvatljivim? Ako da, što, na primjer?*
- *Jesu li kategorije ispravnog i pogrešnog rezultat naše procjene nekog djelovanja ili postoje same po sebi?*
- *Možemo li razmišljati o moralu u životinjskom carstvu? Drugim riječima, ako lav ubije antilopu, jesu li to moralno procjenjivi postupci?*
- *Može li se umjetna inteligencija smatrati moralnim akterom? Što bi morala posjedovati da bi to učinio?*

5. DODATNI IZVORI

- https://files.libertyfund.org/files/869/0161_Bk.pdf
- <https://plato.stanford.edu/entries/morality-definition/>
- <https://www.verywellmind.com/what-is-morality-5076160>
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/morality>
- <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/morality>
- https://philosophynow.org/issues/152/The_Enigma_of_Reason_by_Hugo_Mercurier_and_Dan_Sperber
- https://www.motherjones.com/files/emotional_dog_and_rational_tail.pdf

6. ANNEX